

Inventarisatie kennisvragen Deskundigenteam Cultuurlandschap

Tijdens de startbijeenkomst van het Deskundigenteam Cultuurlandschap op 25 juni 2015 hebben de deelnemers in werkgroepen gebrainstormd over kennisvragen rond de leefgebieden en over het laten stromen van de kennis. In totaal waren er vijf werkgroepen:

- Open grasland
- Open akker
- Droge dooradering
- Natte dooradering
- Kennis in de aanbidding

Deelnemers aan de workshop noteerden eerst individueel hun kennisvragen op een formulier, waarna in enkele rondes de belangrijkste vragen op een flap werden genoteerd. Aan het eind van de workshop is met groene en rode stickers gestemd op de belangrijkste of juist onbelangrijkste kennisvragen.

In dit verslag worden per werkgroep eerst de resultaten op de flappen (letterlijk) vermeld, in volgorde van prioriteit (aantal groene en rode stickers). Vervolgens worden de kennisvragen en opmerkingen (letterlijk) vermeld die elke deelnemer op het formulier had genoteerd.

foto: Silvan Puijman

Werkgroep 'Open grasland'

Resultaten op flap

- Hoe kun je motivatie bij boeren beïnvloeden? (3 x groen)
- Lokale/provinciale beheermaatregelen relatie met populatietrends. (2 x groen)
- Dimensionering ruimtelijke structuur i.r.t. netwerkpopulatie vitaal. (2 x groen)
- Hoe krijg je kennis bij uitvoerder/beheerder? (2 x groen)
- Soorten naar processen/systeembenadering?! (1 x groen)
- Beheer reservaat <-> beheer boerenland. Samenhang, hoe synergie? (1 x groen)
- Toegevoegde waarde vaste mest op klei/veen? (1 x groen)
- Hoe ontwikkel je natuurinclusief bedrijfsmodel? (1 x groen)
- Welke omgevingsvariabelen leiden tot start eileg? (1 x groen)
- Waar zijn de TBO's?
- Hoe kun je predatiedruk beperken?

Cees Witkamp - Vogelbescherming

- Agrarisch natuurbeheer is de slagroom op de koffie; duurzame, natuurinclusieve landbouw is de koffie; maar hoe krijg je het ANB financieel zo aantrekkelijk dat het marktconcurrerend is?
- Hoe krijg je aantrekkelijke bedrijfsmodellen die natuurinclusief zijn?
- Hoe krijg je het voor elkaar om een gemotiveerde boer ook die dingen/maatregelen te laten nemen die er werkelijk toe doen?

Ernst Oosterveld – Altenburg & Wymenga

- Over ruimtelijke structuur van netwerkpopulaties: wat zijn vereisten voor dimensionering (grootte deelgebieden, onderlinge afstand, weerstand tussengebied) – minimumdimensies voor vitale populaties.
- Waarom vervroegt grutto legbegin onvoldoende?
- Waarom gaat kievit onverdroten achteruit?
- Wat gaat fout met scholekster op boerenland?
- Is 1,4 ha kuikenland per grutto bp genoeg?
- Wat is relatie bodemkwaliteit (bodembeheer en entomofauna met larvale stadium in bodem) en kuikenvoedsel? Hoe vang je sleutelfactoren in bodemadviesstelsel?
- Langs welke wegen kunnen we motivatie van boeren voor ANB positief beïnvloeden?

Anoniem

- Waarom de omstandigheden van vogelweidebeheer steeds beter worden en de aantallen niet toenemen.
- Predatoren -> Leefgebieden onderzoek.
- Hoe maak je het ene perceel aantrekkelijk t.o.v. het andere perceel?
- Hoe je het leefgebied beter inricht dan het al was.
- De aansluiting zoals in de vraagstelling. Je kunt inrichten wat je wilt, maar het lukt niet altijd.

Anoniem

- Deel van het bedrijf invullen voor AN of doorontwikkelen naar integraal AN bedrijf (systeem) (van soorten -> processen?!)
- Bodembiodiversiteit <-> in beeld + effect op resultaat AN
- Kleiveenbodem – Ruige mest toegevoegde waarde
- Open landschap – staat soms op gespannen voet met beplantingen van particulieren en overheidsideeën

Anoniem

- Wat is de relatie tussen lokale of provinciale beheermaatregelen en nationale populatietrends en populatie-doelstellingen?
- Hoe beïnvloedt het beheer in reservaten het effect van beheer op boerenland en vice versa? (waarom zijn er geen vertegenwoordigers van TBO's aanwezig?)
- Welke omgevingsvariabelen gebruiken weidevogels als indicator om te beginnen met de eileg?
- Hoe is hoog waterpeil effectief en efficiënt in te passen in de bedrijfsvoering van een melkveehouderij?

foto: Silvan Puijman

Werkgroep 'Open akker'

Resultaten op flap

- Verdienmodel aangepast bouwplan? T.b.v. ecologie (meer diversificatie). Zaaidichtheden? Wintervoedselgewassen. (5 x groen)
 - Stoppels
 - Zomergraan
 - Luzerne
 - Karwij
- Analyse van effecten samenhang maatregelen op akkerlandschappen (4 x groen)
 - Ligging maatregelen
 - Dooradering/bedekking
- Onderzoeken welke teelt interessant is voor doelsoorten (3 x groen)
- Onderzoek kuikenoverleving Kievit/scholeksters (broeders op maïsland).
Waar gaan ze heen na uitkomst nest? (2 x groen)
- Hoe kan je pijler 1 beter inzetten (1 x groen)
- Kennis uit het buitenland halen (landlords)
- Ketenbenadering -> producten streek
- Samenhang EHS <-> agrarisch deel?
- Kijken in vogelvlucht <-> schaalniveau
- Regionale inpasbaarheid <-> ideaalplaatje ecologie?
- Betrekken van erven/boomgaarden in bescherming (1 x rood)
- Zaadmengsels (1x rood)
- Grondbewerkingen (2 x rood)
- Vanggewassen <-> Kievit (3 x rood)
- Onderzoek naar tegenstellingen in beleid (4 x rood)
- Mest uitrijden? Sleepstang
- Gewascode akkerranden derogatie

Ben Koks – Werkgroep Grauwe Kiekendief

- We weten niets over de verschillende typen effecten op landschapsschaal. Ofwel configuratie.
- Interactie binnen zelfde soort vanuit agrarisch gebied en meer natuurlijke habitattypen.
- Optimale ligging
- De relatie met versterkende effect gewassen.
 - lineaire elementen

Henk Smit – ANOG

- Optimalisatie: bouwplan o.b.v. ecologie. Dat zou verdienmodel moeten zijn. Advies op bedrijfsniveau of ondernemer.
- ROEB
- Specifieke regio's / bouwplan
- Waar zitten negatieve prikkels
 - mestbeleid
 - biologische onkruidbestrijding
 - sleepstang
- Eenvoudige monitoring ICT??
- Toepassing combi onderzoek/praktijk/beleid

Jochem Sloothaak – Brabants Landschap

- Kuikenoverleving patrijs – Kievit
- Winteroverleving (substantieel deel inrichten)
- Vocht in open akkerlandschappen.
- Vestigingsklimaat voor broeden.
- Verstoring honden/crossers/toeristen
- Uitwisseling boeren en vrijwilligers
 - Lokaal met andere regio's
- Gewaskeuze boeren.

Rinus van 't Westeinde - Collectief Poldernatuur Zeeland

- Meer inzicht in soortenkennis
- Meer inzicht beheer varianten
- Experimenteer ruimte
- Er is al veel. Hoe te ontsluiten: eenvoudig portaal.
- Verbindingen leggen met omgevingen in de breedste zin. Erven.
- Meer onderzoek andere sectoren. Fruitteelt enz. i.v.m. verbindingen.
- Samenwerken gebiedscoalities. Buurlanden.
- Verdienmodel.

Wim Stegeman

- Ecologisch effect van gewassen
 - optimaal bouwplan
 - vanggewassen – systeem
 - koppeling pijler 1: top-up onbeheerde rand
 - bijdrage erven
- Effect / welk beheer bermen (brede)
- Effect / welk beheer open gebieden van TBO's: wintervoedsel, etc
- Randvoorwaarden gebied
- Regionale inpasbaarheid

foto: Silvan Puijman

Werkgroep 'Droge dooradering'

Resultaten op flap

- Welke combinaties van maatregelen maximaliseren 'bediening' van doelsoorten? (6 x groen)
Zonder rekening te houden met huidige landschapsstructuur. [Beheer voor soorten conflicteert]. "Ideaal ontwerp"
- Wat is effect van maatregelen voor 67 doelsoorten voor biodiversiteit algemeen. Specifiek: FAB, Biodiversiteit, Exoten. (6 x groen)
- Beheer in ruimte: hoe het meest effectief voor doelsoorten/soortcombinaties (5 x groen)
 - Oppervlakte (%)
 - Samenhang ("landschapsconfiguratie")
 - Kwaliteit
- Sluiten pakketten aan op habitateisen doelsoorten? (3 x groen)
- Relatie optimaliseren beleid voor doelsoorten & landschapswaarden? (2 x groen)
- Wat is relatie tussen perceelregistratie en verlies ecologische waarden? (2 x groen)
- Wat moet ruimtelijke samenhang van elementen zijn (randen + aangrenzend + waterschap). [ANBL niet in isolatie] (2 x groen)
- Wat is relatief belang mest/pesticiden/beheermaatregelen? (1 x groen)
- Maatregelen genomen voor voorziening voedsel en rust -> maar wat is rol predatie? Lokaal voorkomen. (1 x groen)
- Beheer voor elementen + omgeving?
- Hoe evalueer je effectiviteit van beheermaatregelen? Rekening houdend met beginsituatie? Wat moet worden gemonitord? (insecten + doelsoorttrend)
- Kan verdienmodel gekoppeld worden aan beheer voor doelsoorten (hakhout)? (1 x groen; 2 x rood)
- Wat is inpasbaarheid van maatregelen in agrarische bedrijfsvoering? (1 x rood)
- Wat is maximaal haalbaar in terrein v. combinatie elementen + beheer van aangrenzend land? (2 x rood)

Anet Bovendeert – Collectief Midden Overijssel

- Opstellen van de bestaande situatie, bepalen van welke doelsoorten daarbij horen, bepalen van de ecologische tekorten, en welk beheer dat op zou kunnen lossen. Dus met name een methode om bestaande ecologische waarden te bepalen.
- Voorkomen van soorten, welk deel van dit voorkomen wordt bepaald door / is afhankelijk van het AN (monitoringsprobleem)?
- Hoe is beheer flexibeler in te zetten? Dus niet m.b.v. de huidige 6 jaren.
- Voor wat betreft waterdoelen: de waterschappen hebben (in onze ervaring) nogal een kijk op het AN vanuit hun eigen waterdoelen en zien de link met ecologische doelen niet zo / kunnen die niet leggen vanuit de huidige pakketten. Denk aan groene-zuivering/erfafspoelwater.
- Welke oppervlakten/lengten/samenhang is er voor populaties van doelsoorten nodig? En als er van de ene doelsoort een goede populatie is, wat is er extra nodig om voor een volgende doelsoort de situatie ook goed te maken?

Foppe van der Meer – Landschapsbeheer Friesland

- Verspreiding soorten in cultuurlandschap.
- Relatie verschijningsvorm + kwaliteit + soortensamenstelling elementen a.g.v. beheer i.r.t. voorkomen en dichtheden doelsoorten.
- Kwaliteit/dichtheid netwerk (dooradering) i.r.t. voorkomen en dichtheden van doelsoorten.
- Landschappelijke kwaliteit versus biodiversiteit. Gaat dit altijd samen?
- Relatie beheer/elementen met naastliggend grondgebruik.

Harm Kossen – Natuurrijk Limburg

- Dooradering is in feite ook een mozaïek: inzicht nodig in welke combinaties en samenhang (ruimtelijk) in beheermaatregelen (pakketten) maximaal doelbereik opleveren. Regionaal gedifferentieerd. Daarbij niet alleen ANLB-soorten nemen, maar ook:
 - Biodiversiteit
 - (leefbaarheid) landschap
 - Maximaliseren aantal (boeren)deelnemers.
- Op welke wijze, en met welke informatie, zijn deelnemers het meest gebaat in hun begeleiding bij het beheer? Stelling: korte termijn doelbereik kwaliteit is mogelijk door goede begeleiding deelnemers o.b.v. kennis die er al is nu.

Jan Stronks – Staring Advies – VALA

- Hoe kunnen we afbraak van het landschap door de perceelregistratie voorkomen?
- Hoe kan ik ondanks allerlei (wettelijke) beperkingen meer structuurvariatie krijgen in perceelbeheer (grasland)?
- Hoe krijgen we gemeenten en waterschappen zover dat zij hun eigendommen (= het belangrijkste netwerk in de droge dooradering) natuurgericht beheren?
- In welke mate hebben bestrijdingsmiddelen effect op de doelen?

Jinze Noordijk – EIS Kenniscentrum Insecten

- Dooradering voor een beperkt aantal (zeldzame) soorten. Maar hoe werkt dit uit voor:
 - Biodiversiteit?
 - Functionele diversiteit, FAB?
 - Exoten?
- Voor welke soorten is het cultuurlandschap van bovengemiddeld belang (pool voor 'alle' soorten: alle groepen insecten, andere ongewervelden, gewervelden), wat zijn hun kenmerken en hoe beïnvloedt dit beheer en inrichting? Database-onderzoek, Alterra-pilot wijst uit dat het kan.
- Aparte aandacht voor knotwilgen, als belangrijk element voor biodiversiteit: o.a. bijen, knotwilgslak, steenuil, mossen.
 - Beheer en inrichting. Gaat niet altijd goed. Beheermaatregelen formuleren voor optimale situatie.

Joost van Kuijk – Provincie Gelderland

- Set van doelsoorten uit Rijksdoelenkader – subdeelgebieden.
Wat is per subdeelgebied de ideale mix van habitateisen en wat is de schaal waarop die zou moeten worden toegepast?
En met welke maatregelen uit catalogus groenblauwe diensten kunnen die worden toegepast?
- Worden alle habitateisen door de groenblauwe catalogus gedekt? Waar zitten de hiaten en hoe kunnen we die oplossen?
- Bedrijfsvoering.

Ralph Buij - Alterra

- Hoe helpt kennis over 1 soort ook andere?
- Hoe kunnen maatregelen getoetst worden: data, methode.
- Waar zijn welke maatregelen (gericht op soorten) van belang -> omgevingsfactoren/kerngebied.
- Hoe levert kennis uit UK een bijdrage aan beheer hier?
- Evaluatie van maatregelen -> wat werkt
Welke context/algemeen <-> specifiek
- Hoe draagt verandering landgebruik samen met predatiedruk bij aan soorttrends -> m.a.w. populatiedynamica beïnvloed door combinatie landgebruik en predatie.

Ties Huigens – De Vlinderstichting

- Effecten van houtwallen, bomenrijen, hegstruwelen op insecten (belangrijke voedselbron voor vogels, vleermuizen en verzorging van ecosysteemdiensten als bestuiving en plaagbestrijding). Bepaalt o.a. of vleermuizen hier gebruik van maken.
- Effecten van gewasbeschermingsmiddelen en stikstof op insecten en hogere trofische niveaus.
- Effecten van kruidenrijke akkerranden op insecten en hun ecosysteemdiensten, niet alleen op doelsoorten.
- Effecten van kunstlicht op natuur (rood i.p.v. groen licht?)?
- Effecten van kruidenrijke wegbermen op insecten o.a. op beheersing eikenprocessierups?
- Effecten van dooradering op 'diversiteit' i.p.v. alleen doelsoorten.
- Zijn doelsoorten representatief voor biodiversiteit?

Wolf Teunissen – Sovon

- Hoe moet droge dooradering er uit zien?
- Welke eisen stellen de dieren van de droge dooradering aan hun omgeving?
- Wat is de begrenzing van de droge dooradering?
Bijvoorbeeld betreft het alleen een haag of is ook het aangrenzende land van belang? Zo ja, hoe moet dat er dan uitzien en hoe groot moet de buffer dan zijn?
- In welke mate is droge dooradering te combineren met ander leefgebied? Bijvoorbeeld open akker.
- In welke mate kan het beheer aansluiten bij beheer door andere partijen zoals TBO's of particulieren.
- Hoeveel beheer (in % oppervlak) is nodig?
- Hoe moet je dat ruimtelijk vormgeven? Verspreid, geconcentreerd, een combinatie?

Wout van Vulpen – Noordlike Fryske Wâlden

- Inzicht in invloed/relatie van beheer op resultaten in gebied ten aanzien van biodiversiteit en de doelsoorten die bediend worden in ANB.
Resultaten/gevolgen in kader van biodiversiteit n.a.v. beheercyclus/ruimtelijke configuratie.
- Inzicht in verschillen/relatie van bijdrage van leeftijd elementen in kader van biodiversiteit.
0-25 jaar - 25 jaar en ouder (uitgestelde kapcyclus)
- Inzicht in verdienmodel om houtopbrengst uit kapcyclus voor beheerder een meerwaarde in inkomen te geven.
- Inzicht in houtopbrengst/snipper mogelijkheden om bijdrage te leveren aan ecologische kringloop op bedrijf als 'meststof' (Bokasi) en biodiversiteit totaal op het bedrijf.

Foto: Fabrice Ottburg

Werkgroep 'Natte dooradering'

Resultaten op flap

- Wat zijn kansrijke gebieden? (6 x groen)
Op basis van tellingen? Zijn dat de echte hotspots? Als we dat niet weten -> op de verkeerde plekken maatregelen.
Wie moet dat doen? Provincie of collectief? (vrijwilligers!)
- Inpasbaarheid -> meer deelname -> zichtbaarheid. (5 x groen)
Bijvoorbeeld vogels als zwarte stern, visdief.
- Kennis nodig maatregel -> effect (2 x groen)
Bijv. Kleine modderkruiper (H IV soort): kennis over voorkomen beter, maar waarom toegenomen?
- Data/informatie -> wat is bewezen effectief + prioriteit (2 x groen)
- De waterbeheerinfrastructuur (voor plas-dras, versnippering, opgroeigebied) komt geen vis meer in. Wat kan je doen? Er is veel bekend, maar hoe? Verspreiden kennis (1 x groen)
- Voor vis -> effecten elders op libel, plant, otter, vleermuis etc. monitoring! (1 x groen)
- Wat al met regulier beheer -> besparing. Voor iets 'niet doen' krijg je geen geld!
Pakketten die instappen mogelijk maken en effectief zijn. (1 x groen)
- Stapeling van doelen: soorten, spuitvrije zone, bodem (1 x groen)
- Wat zijn motieven om mee te doen. "Goed water voor de natuur is ook goed voor de koe".
- Ruimtelijke samenhang i.v.m. opvangen slechte jaren.
Waterinlaat/doorstroming ligt bij het waterschap maar wel effect op succes agrarisch beheer
- Kennisvraag: wat is haalbaar aan biodiversiteit (2 x groen; 1 x rood)
- 'Nat' in akkerbouw/tuinbouw? (1 x groen; 2 x rood)
Grotere belasting, minder draagvlak, wel lengte, maar steil.
NOP – rugstreeppad
Hoekse Waard – Bestrijdingssoorten
- Vraag waterberging als kans? Minder steile oevers (1 x rood)
- Verhouding KRW-ANLB -> op basis van soorten. (1 x rood)
Als KRW goed is -> biodiversiteit.
want sloten = bloedstelsel landelijk gebied.
Sloten (< 4 m breed?) = kunstmatig water -> laag doel?
W.s. gaan wel maatregelen opgeven
30% v/h budget = KRW-doelen.
- De zoet-zoute overgangen (gaat in de toekomst spelen). (1 x groen; 3 x rood)
- Kennisvraag: afval of meststof (2 x rood)

Dick Looman – Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek

- Ik ga ervan uit dat er vreselijk veel kennis is (=data). Waar ik naar zoek, is informatie! Dus betere koppeling tussen onderzoek en praktijk (wat doen we met scholing/onderwijs).
- Hoe/waar/wie is de aanwezige kennis van diverse gebiedspartijen te koppelen/ontsluiten? Bijvoorbeeld TBO's, waterschap, provincie. Voor het gemak ervan uitgaande dat de kennis er is ...
- Op basis waarvan kunnen we een keuze maken in effectiviteit van maatregelen/pakketten? Nodig i.v.m. maken van keuzes i.v.m. beperkt budget.
- Praktische kennisvraag m.b.t. afvoeren maaisel, bagger. Wat is raadzaam en toegestaan m.b.t. afvalstoffen, meststoffen, wetgeving? (tussen)opslag/gebruik/effect.

Frank Visbeen – Landschap Noord-Holland

- Welke bewezen beheermaatregelen leiden tot een verbetering van de waterkwaliteit en daarmee verbetering biodiversiteit?
- Welke eisen stellen de verschillende doelsoorten van ANLB aan het watersysteem?
 - Zowel wat betreft inrichting als Kwaliteit van het water.
 - Vanuit beleid zie ik dat er bij de provincie onvoldoende kennis is om tot een gerichte aanpak van het leefgebied natte dooradering te komen.
- Veel watersystemen in Noord-Holland specifiek veenweide zijn versnipperd, onderbemaling versus boezemwateren -> wat is het effect daarvan?
- Effect van inlaat gebiedsvreemd water?
- Wat zijn de kansen voor ANLB in blokbemaling cq (diepe) onderbemalingen?
- Welke mogelijkheden liggen er op agrarische bedrijven om verschillende beheer- en inrichtingmaatregelen uit te voeren.
Vanuit soorten: welke eisen stellen de verschillende soorten aan het watersysteem? En is dit te vertalen naar concrete maatregelen pakketten?

Meeuwis Millenaar – melkveehouder, koepel ZLTO, GC diverse collectieve plannen, Friesland Campina focus planet.

- Instapbare pakketten (geen pretpakket) om deelnamebereidheid te stimuleren.
- Meetbaar.
- Zichtbaar.
- Werkbaar.
- Waterschap op weg helpen.

Meinte Engelmoer – Provincie Fryslân

- Bij sterke bemesting: wanneer gaan watersystemen om naar heldere systemen met kans op groei van waterplanten en toenemende soortendiversiteit waardoor daadwerkelijk weer verbinding ontstaat.
- Hoe kunnen geïsoleerde populaties weer tot uitwisseling komen toegespitst op Europees belangrijke soorten.
- Knelpunten bij zoogdierpopulaties: meervleermuis, otter, bever. Hoe waar duurzaam op te lossen?
- Gebiedsontwerpen integraal voor soorten afhankelijk van natte dooradering.
- Hoe zijn effectief barrières te slechten? Kunstwerken zoals sluizen en dijken. Vismigratie. En wat zijn effectieve vistrappen?
- Groene glazenmaker en uitsluiper (?moeilijk leesbaar) larven

Ronald Zollinger – RAVON

- In hoeverre kan regulier beheer beter afgestemd worden op de ecologische eisen die soorten van natte dooradering aan hun omgeving stellen?
- Voor een aantal soortgroepen (amfibieën, reptielen, vissen en zoogdieren) zijn beheerpakketten nog onvoldoende uitgewerkt. Hier liggen kennisvragen en implementatievraagstukken.
- Toetsing of het beheer ook de gewenste effecten op de soorten hebben, is gewenst. De beleids- en beheermonitoring ANLB moet verder worden uitgewerkt en in de praktijk getoetst. Dilemma: praktische uitvoerbaarheid moet samengaan met (wetenschappelijk) verantwoorde uitspraken.
- Ruimtelijke cohesie natuurbeheer in natuurterreinen met agrarisch natuurbeheer in cultuurlandschap. Hoe meerwaarde te bereiken?
- Hoe kennis ecologie van soorten koppelen aan agrarische bedrijfsvoering en vice versa.

Paul Terwan – Paul Terwan onderzoek & advies

- Verspreidingskennis van de belangrijkste (doel)soorten. Is maar ten dele beschikbaar en dan nog vaak tegen betaling (NDFF).
- Kennis over de maatregelen die boeren kunnen nemen om het biotoop te verbeteren, c.q. de soort(en) te bevorderen. Het nieuwe ANLB kent maar een kort rijtje, maar er zijn veel meer mogelijkheden -> welke zijn effectief en door boeren uitvoerbaar?
- Kennis over het belang van connectiviteit: wanneer functioneert de dooradering als een effectieve (ecologische) corridor? De noodzaak van connectiviteit verschilt per soort en er is behoefte aan richtlijnen welke mate van aaneengeslotenheid nodig is.
- Hoe kunnen de soorten het best worden gemonitord? Hierover is bij de PGO's etc wel veel kennis, maar zijn er methoden die voor collectieven goed te behappen zijn (ook financieel)? En hoe vergelijk je je gegevens met een 'nulsituatie'?
- Kennis over de mate waarin combinaties van maatregelen synergie opleveren (bijvoorbeeld slootkantbeheer plus natuurvriendelijk slootonderhoud).
- Kennis over de technische mogelijkheden en bedrijfsmatige inpasbaarheid van natuurvriendelijk beheer van oevers en sloten in de akker- en tuinbouw. Hier is veel winst mogelijk, maar ook veel onbekendheid met zinvolle maatregelen en bruikbaar materieel.

Wim Wiersinga – VBNE

- Dooradering -> alles aaneen?
- Voor welke natte soorten moet 'nat' juist geïsoleerd zijn?
- Inrichting van de oever flauw? Moet dat over de gehele lengte?
- Natte dooradering en drooglegging-afvoer => profiel.
- Bemesten/bespuiten van oevers.
- Wat zijn 'probleemsoorten'? Gericht beheer op probleemsoorten?
- Afvoersnelheden voor de natte dooradering. Hoe kun je die variëren?
- 67 soorten: welke nat? Wat missen we dan? Zijn dat kwetsbare soorten of vooral leuke soorten?
- Waterberging. Water vasthouden = stuwtjes

foto: Fabrice Ottburg

Werkgroep 'Kennis in de aanbieding'

Resultaten op flap bij plenaire presentatie

- Toekomst ANLB
- Waar vraagstukken:
- Probleem A – Kennisaanbod en benutbaarheid en beschikbaarheid door praktijk.
Oplossing vanuit OBN:
 - Met praktijk- en vraaggericht werken aan systeeminnovatie
 - Resultaat moet concreet toepasbaar zijn!
- Probleem B – Integraal & systeeminnovatie nodig. Is niet alleen ecologisch.
Dus samenwerking met andere
 - Partners kennisnetwerk
 - Hele kennisketen
 - Het is niet alleen kennis, heel systeem
- Probleem C – Zorg voor nieuwe manier van werken (afhankelijk werkbreedte OBN)
 - Non-believers
 - Living lab
 - Rol met banken
 - Opleiding/onderwijs

Flap 'Problemen'

- 1 Kloof tussen belangrijke ecologische kennis en 'praktisch toepasbaar'. Waar is de vertaling
 - vorm
 - bij een boer werkt het anders
 - bij beheerder nog te weinig om beter ...
 - -> Hoe wordt onderzoek afgesloten. Niet door rapport op te leveren.
- 2 De boerencollectieven worden niet uitgedaagd. Door geen financiële prikkel + resultaat beloning. Waar is de trigger?
- 3 Believer en non-believer deal. Dat agrariërs het wel kunnen.
- 4 Het gaat niet alleen om kennis bij agrariër, maar ook banken, adviseurs hebben kennis nodig. Ontbreken integraliteit in regulier onderwijs en later ook.
- 5 Informatie over verspreiden soorten niet vrij toegankelijk voor collectieven.
- 6 Vraag van vrager wordt vervormd door onderzoeker in proces. Te weinig vraaggericht vanuit praktijk.
- 7 Nu eendimensionale kennisvragen:
 - of ecologie
 - of economie
 - of landbouwSamen integraal aanbieden richting landbouw, banken etc. Zorg dat het ook bij marktpartijen terecht komt.
- 8 Integraal omgaan met cultuurlandschap = natuur + agrarische natuur.
 - = meer dan ecologische doelen
 - = sociaal-economisch

Flap 'Welke oplossingen voor welk probleem'

- Probleem 7 en 8 – Zorg dat je systeem/deelsystemen gaat veranderen met 'living labs' (onderweg onderzoeken). De vraag is of dit voor OBN alleen is of van leerstoel.
Extra vraag: is agrarisch natuurbeheer een onderdeel van de markt of is het een eigen systeem?
- Vraaggericht werken
 - Wat betekent resultaat van het onderzoek voor praktijk in heel brede zin bijvoorbeeld: economie, machines, etc.
 - Hoe positief + 'geprikeld' benaderen?
Maak prestatiegericht kruidenrijk grasland.
 - Neem ook non-believers en no-knows als doelgroep. Meenemen in gedachtegang/vraagstelling: banken, accountants, 'oude garde'.
Instrumenten ontwikkelen om aan te tonen ...
OBN is onderdeel van integraal kennisnetwerk
 - Hoe kom je tot innovatief fris kennisnetwerk. Hoe betrek je de rest van de samenleving erbij.
Je wilt er bij horen. Daar gebeurt het. Hoe maak je het dynamisch? Communicatie!!
Hoe maak je de rest van de lokale samenleving er een onderdeel van?
-> Filmpjes, apps
- Lijn niet alleen ecologie
 - Hoe verbinden ecologie – economie - landbouw - samenleving/burger
 - Alleen ecologisch onderzoek misschien nog geen effect.
 - OBN: betrek ook andere disciplines.
 - OBN: niet alleen collectieven stellen vragen, ook anderen.

Aad van Paassen – LandschappenNL

Barrières:

- Kennis komt niet diep in het veld terecht. Individuele boeren moeten zich kennis eigen maken. Hoe weten wij wat voor hen specifieke kennisbehoefte is en in welke vorm zij die kennis het beste aangeboden kunnen krijgen om het ook te laten bekliven?
- Kennisgebrek bij boeren over inpasbaarheid maatregelen in de bedrijfsvoering.
- Onderzoeken worden bij instellingen afgesloten met een publicatie. Dit zou eerder presentaties van de resultaten voor de doelgroepen moeten zijn.
- Onderzoeken worden (nu nog) te weinig geïnitieerd vanuit de praktijk.
- Natuuronderzoekers hebben te weinig inzicht in agrarische bedrijfsvoering.
- Landbouw heeft zich ontwikkeld tot steeds meer een natuurexclusieve bedrijfstak (ondanks ANLB).

Oplossingen:

- Innovatiemethodiek ontwikkelen.
- Veldlaboratoria oprichten per collectief of ANV.
- NDF toegankelijk maken voor collectieven. Misbruik (doorsluizen naar anderen) zwaar straffen.
- Sleutelpersonen in samenleving betrekken.

Alex Schotman - Alterra

Barrières:

- Beschikbaarheid verspreidingsinformatie doelsoorten.
- Geen kennis over wat de samenleving nu eigenlijk van ANB verwacht. ANB beperkt tot biodiversiteit, maar breder!
- Kennis op soortniveau rijkelijk beschikbaar. 'Maatwerkkennis' moeilijk te vinden.
- Presentatie wetenschappelijke kennis. Rapport i.p.v. eenvoudig en aantrekkelijk.
- Campina en Rabo willen wel, maar 'complexiteit' is belemmering. Weidegangspremie/ANB-premie. Huidige systeem best veel technische faillissementen en 'silent spring'.

Bas Volkers – Ministerie van EZ

Barrières:

- Ontwikkelde kennis is niet behapbaar/toepasbaar door collectieven/boeren. (En te weinig trigger)
- De weg naar beschikbare kennis is niet bekend.
- Er zit vervorming van de vraag in het proces van vragensteller (praktijk) naar werkplan onderzoek (verschil in behoeften tussen vragensteller en onderzoeker).
- De kennis landt niet in 'geprepareerde' aarde -> te weinig aandacht in onderwijs voor relatie landbouw-natuur.
- ANLB/natuurinclusief boeren wordt gezien als iets voor 'erbij'.

Oplossingen:

- Toepasbaarheid verschillende invalshoeken van natuurinclusieve landbouw concreet maken.

Conny Clazing – RVO

Barrières:

- Te weinig kennis gedeeld die er al is en vooral tussen de verschillende partijen in praktijk. Denk aan collectieven, soortenorganisaties, vrijwilligers, TBO's. Ook sociaal vraagstuk.
- Maak een gezamenlijke opgave, zorg voor een echte stimulans. Waar lopen de collectieven warm voor. Duurzaam beheer is people-profit-planet.
- Maar ook gebrek aan koppeling van kennisvelden: ecologie – economie – landbouw -> er is geen integratie en verbinding!
- Waar zijn de apps die gekoppeld zijn aan praktijkvragen -> in het veld delen, maar ook via digitale methode.
- Wie bedenkt de kennisvragen?
- Bijscholing van deelnemers ANLB.

Frank Verhoeven – Boerenverstand

Barrières:

- Eenduidigheid in zowel de kennis, de onderbouwing, de verspreiding. De 'believers' versus de 'non-believers' in agrarisch natuurbeheer zorgen voor een continue wisselende boodschap. Het heeft wel/niet zin, dus steek er maar geen geld of moeite in.
- Integratie mest (N, P-kennis), kringloop, kennis van bijen, vogels, hazen, ganzen, muizen tot en met grasland-kunde. Denken in landbouwbedrijfssystemen, in gebieden (polders) versus individuele detail maatregelen. Te complex.
- Kloof boerenpraktijk – wetenschap

Oplossingen:

- Consistentie in beleid, LTO/belangenbehartiging, waterschap, natuur- en milieupartijen enzovoort. DT kan de grote lijn uitzetten en behartigen.
- DT kan inconsistentie adresseren. Bijvoorbeeld mestwet versus ANB
- Complexiteit
- We weten genoeg maar vertalen het onvoldoende naar integratie.
- OBN is verkeerde naam om iets aantrekkelijks uit te gaan stralen i.v.m. praktische doelgroep bereiken.

Geert van der Veer – stichting Professionele Natuurboeren

Barrières:

- Loket ontbreekt (er is geen ontsluiting).
- Ontbreken van kennisbehoefte.
- Topdown gestuurd onderzoek.
- Geen integratie in reguliere onderwijssysteem.
- ANLB is een dienst -> geen onderdeel van bedrijfssystemen.
- ANLB is conflicterend met andere meer prioritaire regelgeving (bijvoorbeeld mestwet).
- Star systeem waar je met kennis net zoveel invloed op hebt als zonder.
- Adviseur en bijvoorbeeld bank neemt ANLB niet serieus mee als inkomstenbron -> geen kennis in het omgevingsveld.
- Om kennis te vragen moet je weten wat je niet weet.
- Kennis wordt niet aangeboden vanuit perspectief van de boer.
- Gemeenschappelijke taal ecooloog-boer ontbreekt.
- Ontsluiting is geen onderdeel van de onderzoeksopdracht -> geen geld.

Yvonne Oostdam – ANV weide & waterpracht / Ver. Rijn & Gouwe Wiericke

Barrières:

- Kennis wordt in het onderzoek/wetenschap ontwikkeld en uitgespreid over de praktijk. Zou andersom moeten.
- De bestaande rapporten sluiten daarom niet aan bij de vraagstukken in de praktijk. Vaak ook verouderd.
- Als er markt is voor een kennisgebied komt de vraag vanzelf uit de praktijk richting onderzoekers.
- Er is veel kennis maar praktijk is onvoldoende doordrongen van – en wordt onvoldoende gestimuleerd om – deze kennis te gaan benutten.
- Conclusie: wie is de vrager. Alleen de vrager bepaalt welk onderzoek/kennisitem daadwerkelijk wordt benut.
- Er is dus veel aanbod van kennis maar de vraag komt niet van degene die het toe moet gaan passen. De boeren worden niet voldoende uitgedaagd om de kennis te willen benutten (er is geen markt!).

Anoniem

Barrières:

- Institutioneel belang: onderzoek/producten sluiten niet aan op de vraag.
- Vraag (in het veld) niet goed gedefinieerd.
- Kennis wordt onderschat (maatregel staat nog centraal).
- Kloof tussen praktijkkennis en innovatie (korte termijn vraag versus lange termijn visie).
- Kloof tussen inpasbaarheid in de bedrijfsvoering en beleidsdoelen (“moet van Brussel”).
- Gebruikers werken te oppervlakkig => natuurinclusief landbouw bedrijven is nog pril.
- Kloof tussen praktijk en gedegen ecologische onderbouwing.
- Te weinig aandacht voor implementatie van onderzoek (wie is de vrager? Zit die er op te wachten?).

Anoniem

Barrières:

- Kennisketens worden niet gestuurd.
- Integrale samenwerking (verschillende culturen).
- Toepassingsgericht kennis ontwikkelen. Toepasbaar maken (dynamischer). Op schaal kennis van pilots.
- Kennis borgen bij erfbetreders.
- Kennispartijen en marktpartijen (banken, coöperaties) meer combineren.
- Kleine invloed op systeemkeuzes.
- Transitiekennis (hoe kom ik van A naar B?)
- Waar zit economische kennis in de keten van natuur?
- Maak het middel niet belangrijker dan het doel.
- Sterke sturing op koppeling doelen en middelen. Uitdagend. Marktwerking.
- Monitoring.

Oplossingen:

- Gebiedsgerichte innovatiekracht.
 - Living Lab
 - Sociaal
 - Cultuur
 - Economisch
 - Ecologisch